

UŽÍVÁNÍ BOHEMISMŮ SLOVENSKOU MLÁDEŽÍ NA 2. STUPNI ZŠ V BANSKOBYSSTRICKÉM REGIONU

Dagmar TUČKOVÁ

Abstrakt:

Příspěvek popisuje současný vliv bohemismů u žáků na 2. stupni základních škol v Banské Bystrici. Zaměřuje se na vybrané výrazy a slovní spojení a jejich selekci žáky 8. tříd. Mapuje současné chápání českých slov studenty čtyřech banskobystrických škol ve vybraných novinových článcích zpracovaných do úryvků.

Klíčová slova:

Bohemismus, žáci 8. tříd banskobystrické ZŠ, vybrané výrazy, slovní spojení, úryvky z textů.

1. Bohemismy ve slovenštině

Česko-slovenské jazykové vztahy, které byly vytvořeny nejen díky existenci Československa, kde fungovaly dva veřejnoprávní televizní kanály a celostátní rádiové stanice s českými i slovenskými moderátory, se částečně proměnily po roce 1989 po rozdělení republik na dva samostatné státy. Zvláště pro Slovensko znamenal vznik dvou na sobě nezávislých států fakt, že byl ustanoven slovenský národní jazyk a český jazyk byl na Slovensku označen jako menšinový. Zatímco v České republice v současné době klesá míra pasivního bilingvismu především u mladší ročníků (viz Kopecký, 2004), na Slovensku není situace až tak vážná. Slovenská mládež stále čerpá kvůli nedostatku slovenských překladů na knižním trhu z českých vydání, v soukromých i veřejnoprávních televizích jsou uváděny české filmy a seriály a v neposlední řadě jsou dalším zdrojem informací v českém jazyce také internetové portály. Nás proto zajímalo, do jaké míry je slovenská mládež ovlivněna českým jazykem a zdali používají bohemismy, ať uvědoměle či bezděčně.

Náš příspěvek zaměřený na výskyt bohemismů v mluvě mládeže na 2. stupni základních škol v banskobystrickém regionu je podložen výzkumem, který byl realizován dotazníkovou metodou v hodinách slovenského jazyka počátkem roku 2009 na čtyřech základních školách v banskobystrickém regionu: ZŠ Ďumbierská, ZŠ Pieninská, ZŠ Tatranská, ZŠ Slobodného slovenského vysielateľa (tab. č. 1).

Lokalita byla vybrána proto, že Banská Bystrica leží na středním Slovensku v kraji, kde byl Ľudovít Štúr vymyšlen systém moderního slovenského jazyka.

Tab. č. 1: Počet respondentů 8. tříd základních škol v Banské Bystrici

	dívky	chlapci	celkem
ZŠ Ďumbierská	12	14	26
ZŠ Pieninská	10	17	27
ZŠ Tatranská	18	16	34

ZŠ Svobodného slovenského vysielateľa	30	19	49
Celkem	68	66	136

Základní školy Ďumbierská, Pieninská a Tatranská se nalézají v Banské Bystrici na sídlišti Sásová, které je svou rozlohou největší ve městě. Základní škola Svobodného slovenského vysielateľa leží v centru města. Tato škola patří mezi školy výběrové s rozšířenou výukou cizích jazyků. Všechny tyto školy jsou tradiční a používají standardní učebnice slovenského jazyka schválené doložkou Ministerstva školství Slovenské republiky. Výzkum probíhal v 8. ročnících, které byly vybrány záměrně kvůli výskytu bohemismů v učebnicích slovenského jazyka určených pro 8. ročníky základních škol.

Pro příklad uvádíme několik příkladů vyskytujících se v učebnicích.

● NEPOMÝĽTE SA

	
nad naše sily	cez naše sily
kniha na čítanie	kniha k čítaniu
ísť po brata	ísť pre brata
písať perom	písať s perom
ísť na raňajky	ísť k raňajkám
hrať na husliach	hrať na husle
stáť pri okne	stáť u okna
po prvé, po druhé	za prvé, za druhé

1

2. Realizace výzkumu a jeho vyhodnocení

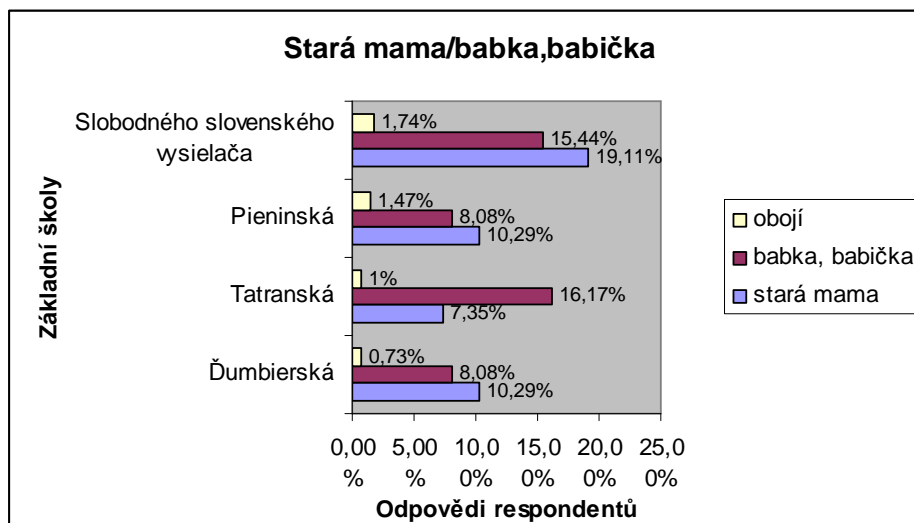
Náš dotazník, do kterého byla vybrána slova inspirující se právě ukázkami bohemismů v učebnicích slovenského jazyka pro 6. a 8. ročník základních škol, se skládal jak z otázek otevřených, tak uzavřených. Zaměříme se na část 3, ve které byly obsaženy otázky týkající se míry užívání bohemismů žáky 2. stupně základních škol v Banské Bystrici. V první položce byly uvedeny dvojice výrazů českého a slovenského původu. Respondenti mezi nimi měli označit ty, které používají v běžném hovoru častěji.

Výrazy (podstatná jména), které jsme vybrali, byly následující:

a) ☐	stará mama	☐	babička, babka (boh.)
b) ☐	paplón	☐	perina (boh.)
c) ☐	tatko (boh.)	☐	ocino
d) ☐	posilovňa (boh.)	☐	posilňovňa
e) ☐	kozub	☐	krb (boh.)

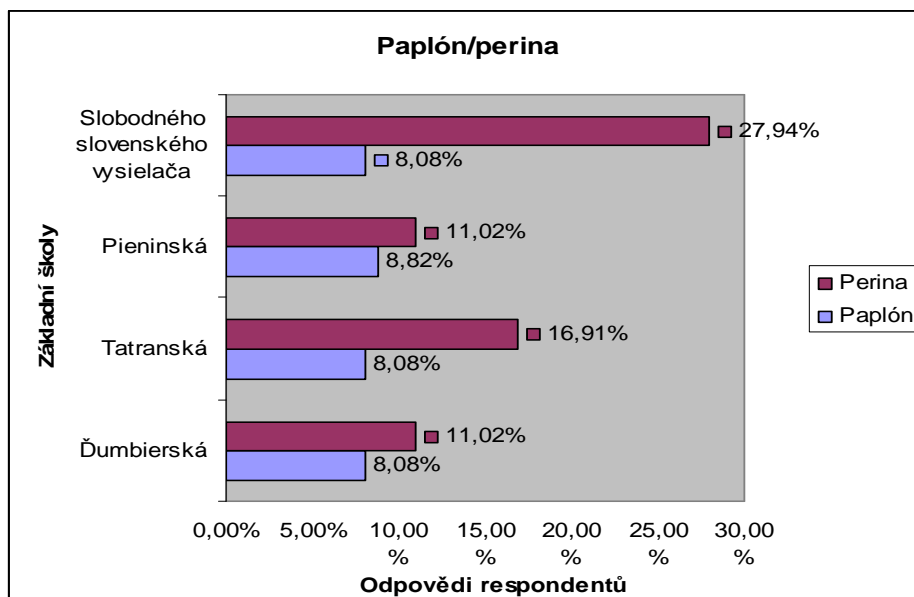
Nášeho průzkumu se zúčastnilo celkem 136 respondentů (z toho 66 chlapců a 70 dívek) 8. tříd čtyř základních škol v Banské Bystrici ve věku od 13 do 15 let.

¹ KRAJČOVIČOVÁ, J. a kol. *Slovenský jazyk 8 – učebnica*. 2006, str. 99

Graf č. 1: Stará mama/babka, babička

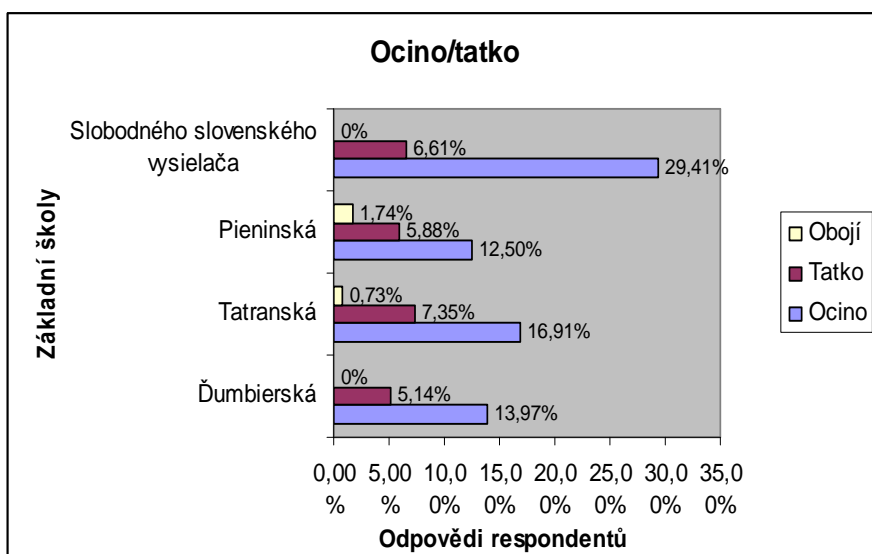
Z dotazníkového šetření vyplynulo, že výrazy babka, babička užívá přibližně 47,77% žáků základních škol (to představuje celkem 61 respondentů). Výraz stará mama zakroužkovalo 46,96% dotazovaných (což je 75 žáků ZŠ). V dotaznících se 4x objevilo označení obou dvou výrazů. 2 respondenti dopsali do řádků výraz starka, který je zdvojnásobením uvedeného stará mama. Při bližším šetření 4 respondenti zmínili, že oslovení volí podle toho, zda se jedná o rodiče matky, nebo otce.

Graf č. 2: Paplón/perina

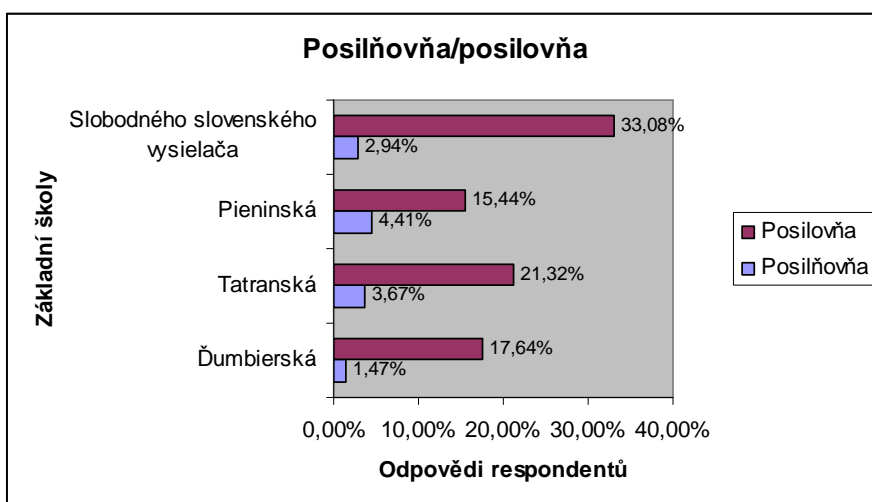
Graf č. 2 nám ukazuje užití výrazu paplón/perina v běžném hovoru banskobystričské mládeže. Z grafu vyplývá, že 66,89% dotazovaných dává přednost výrazu perina (to představuje celkem 91 respondentů). Zbývajících 33,06% volí slovo paplón (tzn. 45 respondentů). Při rozhovorech s vyučujícími jsme narazili na fakt, že obsahový význam slov paplón/perina není totožný, u slova perina je možné vycházet z jejího slovního základu.

Paplón je deka, vyrobená z mikrovláken, zatímco výraz perina už podle etymologického aspektu pochází od slova peří, tudíž peřina je vyrobena z peří. Faktem je, že při bližším zkoumání jsme došli k závěru, že žáci zcela nechápu etymologický význam a paplón pro ně znamená peřinu. Proto můžeme usuzovat na vliv bohemismů i v tomto případě.

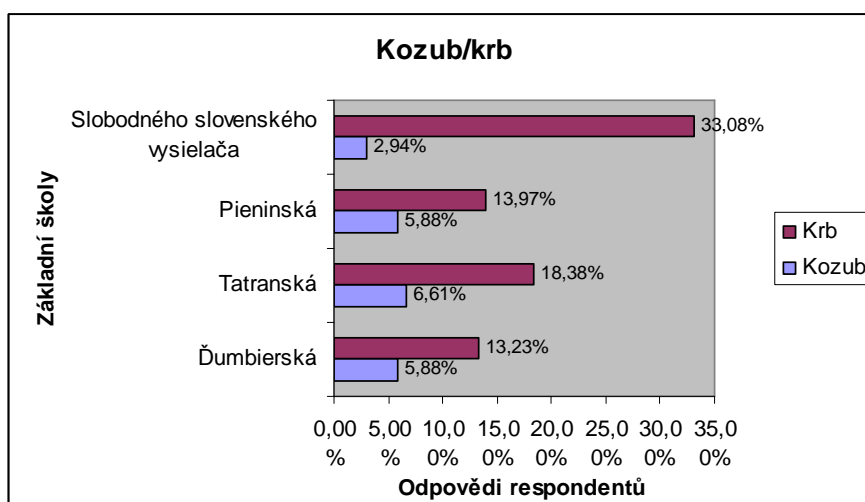
Graf č. 3: Ocino/tatko

U výrazů ocino/tatko více respondentů dává přednost oslovení ocino, který označilo celkem 72,79% respondentů (což je 89 žáků). 24,98% dotazovaných užívá častěji slovo tatko. Ve 3 případech byly zakroužkovány oba dva výrazy. 3 respondenti do dotazníku připsali slovo foťo, fotko, foter.

Graf č. 4: Posilovňa/posilňovňa

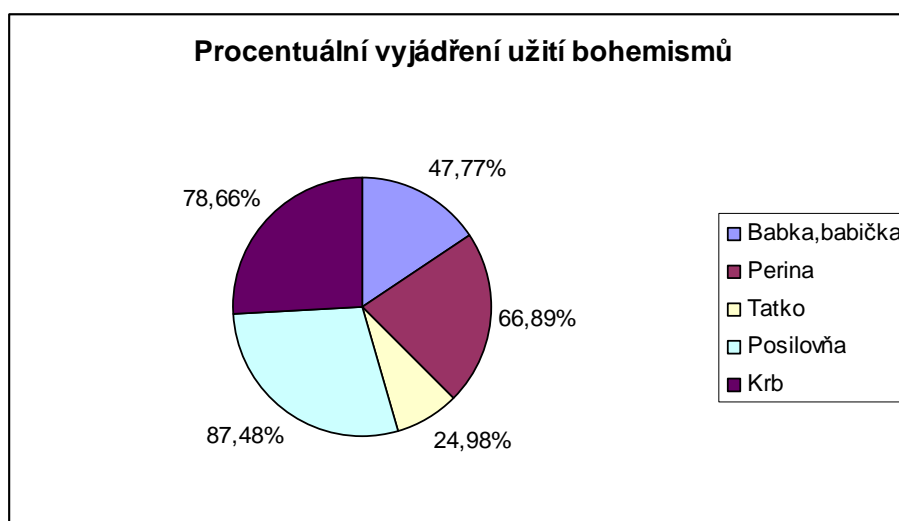
Graf č. 4 ukazuje četnost užívání výrazů posilovňa/posilňovňa. Převážná většina žáků 8. tříd v Banské Bystrici, tedy 87,48% (to je 119 respondentů), volí častěji výraz posilovňa. Zbývajících 12,49% (což je 17 dotazovaných) používá slovo posilňovňa. Důležité je upozornit na správný pravopis slova posilovňa, který je posilňovňa.

Graf č. 5: Kozub/krb

U posledních uvedených výrazů kozub/krb jsme zaznamenali větší míru užití slova krb, a to u 78,66% respondentů (což představuje 107 žáků). 21,31% zvolilo výraz kozub (to je 29 dotazovaných). Za zajímavý považujeme fakt, že někteří z dotazovaných při rozhovoru uváděli, že se slovem kozub se ještě nesetkali a odjakživa užívají výraz krb.

Na závěr uvádíme procentuální vyjádření užití vybraných bohemismů v běžné mluvě mládeže 2. stupně základních škol v banskobystričském regionu. Největší četnost vyjádřená v procentech je u slova posilovňa, které používá 87,48% dotazovaných žáků. 78,66% respondentů volí slovo krb (místo slovenského výrazu kozub). Slovu perina dává přednost před slovem paplón 66,89% dotázaných. 47,77% studentů oslovuje svého prarodiče babka, babička, o necelé procento méně, 46,96% dotázaných, volí oslovení stará mama. Nejméně voleným bohemismem se stal výraz tatko, který označilo 24,98% respondentů, kdy většina, tedy 72,79%, dává přednost oslovení ocino.

Graf č. 6: Procentuální vyjádření užití bohemismů

Závěr

Čeština a slovenština jsou nejpříbuznější západoslovanské jazyky, přestože jejich probíhal v jiných sociálních a kulturních podmínkách. Míra percepčního bilingvismu u české i slovenské mládeže na základě politických a sociokulturních změn klesá. Přesto z našeho

průzkumu vyplývá, že čeština má stále vliv na slovenský jazyk a slovenská mládež akceptuje tento vliv tím, že začleňuje bezděčně česká slova do běžné komunikace jak se svými vrstevníky, tak i s ostatními členy společnosti. Otázkou tedy zůstává, zda by nebylo výhodné považovat nad myšlenkou zavedení výuky českého jazyka do slovenských základních škol, byť jako jazyka volitelného, pro znalost dalšího, nejbližšího jazyka jazyku mateřskému, z jehož znalosti je možné vycházet a na ní stavět.

Literatura:

1. MUSILOVÁ, K. *Česko-slovenský pasivní bilingvismus*. In: Sociolingvistica Slovaca 5, Bratislava: Veda. 2000, s 280 – 288
2. SOKOLOVÁ, M. *Čeština slovenčina*. In: Sociolingvistica Slovaca 1, Bratislava: Veda. 1995, s. 188 - 206
3. KRAJČOVIČOVÁ, J. a kol. *Slovenský jazyk 6 – učebnica*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2006. ISBN 80-7158-702-8
4. KRAJČOVIČOVÁ, J. a kol. *Slovenský jazyk 8 – učebnica*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2006. ISBN 80-7158-685-4

USING OF BOHEMISM BY SLOVAK TEENAGERS AT THE FIFTH TO NINTH GRADES OF ELEMENTARY SCHOOL IN BANSKA BYSTRICA REGION

Summary:

Paper describes current influence of bohemisms on pupils at fifth to ninth grades of elementary school. It is focused on chosen words and phrases and their selection by pupils of 8th class. It maps current understanding to Czech words printed in chosen magazine's articles by students at four school in Banská Bystrica.

Key words:

Bohemisms, pupils of 8th class at fifth to ninth grades of elementary school, chosen words, phrases, extrakt from texts.

Kontaktní adresa:

Mgr. Dagmar Tučková
Katedra českého jazyka a literatury
Pedagogická fakulta UP v Olomouci
Žižkovo nám. 5
Olomouc
771 40
e-mail: tuckova.dagmar@seznam.cz
tel.: 585 635 666